

Slijedi Warren Treadgold i rad "Byzantium, the Reluctant Warrior" (str. 209.-233.). Ističe se da je Bizant u osnovi bila država sklona defenzivnom ratovanju u sukobu s drugim državama. Politika se sastojala od obrane postojećega područja ili od ponovnog osvajanja izgubljenoga područja. Defenzivni ratovi bili su moralno i vjerski opravdani. Autora osobito zanima "sklonost" građanskim ratovima u Bizantu – navodi se da je bilo ukupno 120 takvih ratova od 285. do 1461. g. (str. 233.).

Tematsku cjelinu, i knjigu, zatvara Marcus Milwright radom "Reynald of Châtillon and the Red Sea Expedition of 1182–83" (str. 235.-259.). U tekstu se razmatraju neprovedeni planovi Reynalda od Châtillona za pljačkanje groba proroka Muhameda u Medini. Na tome pitanju prikazuju se problemi poimanja "drugog" u očima kršćana i muslimana. Spekulira se zbog čega je Reynald od Châtillona mislio da će za relikvije uspjeti iznuditi otkupninu.

Ovdje prikazan zbornik radova o ratu u srednjem vijeku daje niz zanimljivih razmatranja. Radovi se bave raznim aspektima rata: idejama, moralnošću, tehnologijom i sl. Dosadašnjim studijama o ratu u srednjem vijeku pridodano je, izdavanjem toga zbornika, vrijedno i nezaobilazno djelo.

Ozren Kosanović

Milan Kruhek, *Srednjovjekovni Modruš: Grad knezova Krčkih-Frankopana i biskupa Krbavsko-modruške biskupije, Matica hrvatska, Ogranak Ogulin, Ogulin, 2008., 126 str.*

Najnovija knjiga uglednog hrvatskog povjesničara dr. sc. Milana Kruheka o srednjovjekovnoj povijesti Modruša rezultat je dugogodišnjih terenskih istraživanja, ali i istraživanja pisanih povijesnih izvora o gradu kojemu je prošlost, kao što i autor u uvodnom poglavlju (str. 5.) naglašava, svakako bila mnogo slavija i važnija od njegove današnjice. U hrvatskom srednjovjekovlju, sve do turskih osvajanja, bio je to najveći i najvažniji grad na putu između Zagreba i Senja, tj. na najvažnijoj prometnici koja je spajala sjevernu Hrvatsku s Jadranskim morem. U hrvatskoj historiografiji postoji znatan broj radova i studija o srednjovjekovnom Modrušu. Ipak do Kruhekovine knjige nije o njemu napisana niti jedna znanstvena monografija, ponajviše zato što nije bilo potrebnih arheoloških istraživanja materijalnih spomenika, niti sustavnog istraživanja pisanih svjedočanstava njegove prošlosti. Osnovna autorova namjera bila je sabrati sva važnija dosadašnja znanja o povijesti Modruša te ih proširiti i dopuniti svojim najnovijim istraživanjima i spoznajama.

Povijesnim izvori o Modrušu (str. 7.-8.) nalaze se u sačuvanim starim službenim kraljevskim i kneževskim ispravama, raznim dokumentima crkvene provenijencije o gospodarima Modruša, o događajima u gradu i Modruškoj župi. Kruhek naglašava da nije sačuvan mnogo pisanih povijesnih izvora modruške srednjovjekovne povijesti, a

ni njegove povijesti ranoga novoga vijeka, kada Modruš ulazi u povijest protuturskih ratova i krajiške obrane, a kasnije i u razdoblje oslobođenja od turske okupacije.

U idućem poglavlju autor govori o izvješćima i crtežima krajiških vojnih graditelja (str. 9.-12.) koji govore ili prikazuju grad Modruš i njegovu okolicu. Najstarije izvješće napisao je oko 1639. godine Ivan Pieroni koji je putovao modruškom cestom od Karlovca preko Kapele do Senja. Drugi, nešto mlađi opis, sastavio je krajiški graditelj i istraživač stanja graničnih utvrda inženjer Martin Stier, koji je svoje obavijesti zapisao u izvješću složenom u rukopis 1660. godine. Treći krajiški izvjestitelj, Mathias Anton Weiss, najmanje opisuje izgled Modruša riječima, ali je zato svakako najljepši njegov crtež položaja i ostataka staroga grada. Autor u ovome poglavlju donosi prijevod prva dva izvješća.

U četvrtom poglavlju Kruhek donosi pregled dosadašnje hrvatske historiografije o Modrušu (str. 13.-18.) počevši od povjesničara iz 19. stoljeća. Julije Fras, povjesničar Karlovačkoga generalata, u svome je dijelu tiskanom 1835. godine donio prvi cjeloviti opis Modruša. Nakon njega više su o Modrušu pisali Manoilo Sladović, Antun Belak, Emilije Laszowski, Mile Magdić i Vjekoslav Klaić. Pregled literature autor završava radovima povjesničara iz novijeg vremena, Mihovila Bolonića, Mile Bogovića i Zorislava Horvata.

Jasnijem određivanju položaja i imena Modruša autor je posvetio cijelo poglavlje (str. 19.-26.). Mjesto i položaj Modruša usko su povezani sa starom cestom koja je vodila iz sjevernih i sjeverozapadnih krajeva Hrvatske prema Jadranskom moru i lukama južnoga primorja. U tom poglavlju ukratko je prepričana povijest Modruša od njegovih prvih spominjanja krajem 12. stoljeća do sredine 15. stoljeća.

Budući da je cestovna komunikacija između Zagreba i Senja preko Kapele bila jedna od najvažnijih veza između Jadranskog mora i srednjovjekovne Slavonije, a znatno je utjecala na razvoj srednjovjekovnog Modruša, autor knjige posvetio joj jedno cijelo poglavlje (str. 27.-28.).

Postanak i povijesni razvoj Modruša (str. 29.-36.) bio je pomalo specifičan za uobičajene srednjovjekovne prilike. Modruš, naime, nije imao mnogo feudalnih gospodara. Nastao je kao naselje sa svojim utvrdama i svojim utvrđenim plemenskim gradom sigurno više stoljeća prije nego što je došao u posjed knezova Krčkih-Frankapana. U ovom poglavlju opisuje se povijesni razvoj Modruša do trenutka kada grad postaje glavni posjed knezova Frankapana u 15. stoljeću.

U idućem poglavlju (str. 37.-40.) Kruhek opisuje jedan od ključnih trenutaka u povijesti roda Frankopana, veliku frankapansku diobu posjeda na Modrušu 1449. godine. Nakon smrti kneza Nikole IV. bilo je potrebno razdijeliti obiteljske posjede između njegovih nasljednika. Na Modrušu se pred trojicom biskupa i mnoštvom uglednika sastalo sedam živućih Nikolinih sinova: knezovi Nikola V., Stjepan III., Bartol I., Dujam IV., Martin IV., Žigmund, Ivan VII., te knez Juraj, sin pokojnog Anža VI. i Katarine Nelipićeve.

U idućem poglavlju (41.-54.) autor opisuje turske provale na područje Krbavske biskupije, a i odnose između plemićkih rodova Kurjakovića i Frankapana, da bi što jasnije objasnio događaje i uzroke koji su potaknuli krbavskoga biskupa Franju Stip-

kovića na premještanje sjedišta svoje biskupije iz Krbave u Modruš 1460. godine. Autor govori i o dolasku redovničkih zajednica i izgradnji crkvene infrastrukture u Modrušu, što govori o Modrušu kao važnom crkvenom središtu i prije samog prese-ljenja biskupskog sjedišta.

O osmanskome pustošenju srednjovjekovnog Modruša godine 1493. govori iduće poglavlje (str. 55.-60.). Naglašeno je da nakon razaranja grada grad nisu napustili svi njegovi stanovnici. Naime, za posljednju godinu boravka dominikanaca u tome gradu uzima se 1510. godina, kad je tamošnji prior, brat Valentin premještan u domi-nikanski samostan u Senju. Otada se život u frankapanskom Modrušu polako gasi, a grad se pretvara u obrambenu utvrdu.

Iduća dva stoljeća Modruš funkcionira kao granična utvrda krajiških straža, o čemu Kruhek piše u idućem poglavlju (str. 61.-68.).

Obnova života, demografska i privredna obnova u Modrušu išla je sporo. Prvi dose-ljeni žitelji, početkom 18. stoljeća, došli su iz Kočevlja, te tada započinje nova povi-jest današnjega Modruša. O doseljavanju novoga stanovništva autor ukratko govori u idućem poglavlju (str. 69.-70.).

U drugom dijelu svoje monografije Kruhek obrađuje spomenike graditeljstva sred-njovjekovnoga Modruša (str. 71.-112.). Analizirao je graditeljsku baštinu utvrđenoga grada Tržana (str. 73.-82.). Posebno se osvrnuo na sakralne objekte modruške gra-diteljske baštine (str. 83.-112.), detaljno analizirajući pojedine objekte. Prvo je pa-žnju pridao župnoj crkvi Sv. Marka, koja je dolaskom krbavskoga biskupa postala katedralna crkva Sv. Marije (str. 87.-92.). Potom je analizirao sve gradske crkve, ali i crkvene građevine u njegovoj neposrednoj okolici. Donosi pregršt zanimljivih po-dataka o crkvi Sv. Duha (str. 93.-98.), crkvi Sv. Antuna (str. 99.-103.), crkvi Sv. Ivana Krstitelja (str. 104.), crkvi Sv. Trojstva (str. 105.-108.), te o crkvama Sv. Stjepana, Sv. Mihovila i Sv. Katarine (str. 109.-112.). Osim analize pisanih izvora, Kruhek donosi brojne arhitektonske skice tih građevina, ali i fotografije njihova današnjeg stanja.

Monografija završava autorovim zaključkom (str. 113.-117.) u kojem naglašava da je Modruš bio eminentno hrvatski srednjovjekovni grad te da se na kraju pretvorio u veliku srednjovjekovnu povijesnu ruševinu. Ipak, i takav Modruš danas ima svoju vrijednost, i to ne samo povijesnu nego i materijalnu, pa je to potrebno samo otkriti i prepoznati te sačuvati barem preostale krhotine modruških znamenitosti. Autorove riječi vrijedno su upozorenje jer se nedavno urušio dio zida modruške gradine.

Na kraju knjige nalazi se popis rabljenih izvora i literature (str. 119.-121.) te bilješka o piscu (str. 123.-124.).

Knjiga „Srednjovjekovni Modruš: Grad knezova Krčkih-Frankopana i biskupa Kr-bavsko-modruške biskupije“ bogato je popraćena ilustrativnim priložima. U knjizi se nalaze 23 kolorirane fotografije, uglavnom današnjega stanja modruške gradine, te lokaliteta srednjovjekovnih crkva. Djelo je popraćeno sa 17 faksimila starih ze-mljovida, veduta, slika i razglednica. Veliku vrijednost djelu daje i 13 arhitektonskih skica pojedinih građevina i 13 faksimila izvorne i objavljene arhivske građe vezane uz povijest srednjovjekovnoga Modruša. Kao autor crteža, planova i tlocrta naveden je Zorislav Horvat, a autori su fotografija Zvonimir Gerber i Milan Kruhek.

Autor piše razumljivim i brzo čitljivim jezičnim izričajem, ne izlazeći iz sklopa standardne terminologije, te knjiga, iako popraćena uobičajenom znanstvenom aparaturom (bilješke, literatura itd.), može očekivati dobar prijem i kod šire čitalačke publike, a ne samo u užem krugu znanstvenika. Stilom pisanja i ciljanom publikom knjiga će svakako poslužiti popularizaciji hrvatske povijesne znanosti.

Monografija o srednjovjekovnom Modrušu, pisana na temelju dugogodišnjeg autora istraživačkog rada na terenu te proučavanja pisanih spomenika modruške povijesti, važan je prinos hrvatskoj historiografiji. Naime, izrazito su rijetke tako detaljne studije o prošlosti važnih srednjovjekovnih hrvatskih gradova ili posjeda, te zbog toga ovo djelo zauzima nezaobilazno mjesto u razvoju hrvatske medijevistike, pa i hrvatske historiografije uopće.

Hrvoje Kekez

**Zdravko Šundrica, *Tajna kutija dubrovačkog arhiva*
(I. dio), Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku,
Posebna izdanja, Serija: monografije, knj. 28./I.,
Zagreb-Dubrovnik, 2008., 432 str.**

Zdravko Šundrica (1915.-1995.), arhivist, teolog i znanstvenik, zasigurno je bio jedan od najboljih poznavatelja dubrovačkog arhiva u drugoj polovici XX. stoljeća. Tijekom trideset godina rada u Povijesnom arhivu u Dubrovniku (Državni arhiv u Dubrovniku) svojim je prinosima ostavio neizbrisiv trag i kao proučavatelj prebogate građe iz dubrovačke pismohrane, ali i kao savjetnik i podučavatelj svih onih koji su koristili tamošnje fondove i zbirke. U knjizi koja se ovdje predstavlja objavljuje se izbor Šundrićinih radova, dijelom radova koji su već objavljeni (često u manje znanim časopisima i listovima), a dijelom radova koji su naknadno pronađeni u njegovoj ostavštini. Uvodno slovo, u kojem je sadržan osvrt na životni put i djelo Zdravka Šundrice, napisao je dr. sc. Nenad Vekarić (7.-11.).

Prvi rad iz Šundrićine *Tajne kutije dubrovačkog arhiva* upravo se odnosi na nastanak i povijesni razvoj središnje dubrovačke pismohrane (*Kako je nastala i kako je sačuvana bogata arhivska građa Dubrovačkog arhiva*, 13.-25.). Pregledno se upućuje na okolnosti koje su pridonijele da je upravo u Dubrovniku, nastala i očuvala se tako bogata i raznovrsna arhivska građa (centralističko upravljanje gradom, intenzivno razvijena pomorska trgovina, živa diplomatska djelatnost sa svim ondašnjim zemljama, bogati društveni i kulturni životu u gradu, širenje dubrovačkoga teritorija i dr.). Godina 1278. prijelomnica je u povijesti Dubrovačkog arhiva, jer je tada, iako s određenim zakašnjenjem u odnosu na druge gradove, podržavljena notarska služba. Slijedi opis materijala (pergamena, papir) i njihove kvalitete ("dobar materijal"), pregled odluka Senata u svezi s popravkom oštećenih registara te – upravo tragom arhivske građe – raščlamba odluka i uredbi dubrovačkih vijeća o čuvanju arhivalija. Naposljetku,